

ეკონომიკური სუბიექტების დაკრედიტების თანამედროვე ქართული სისტემა მნიშვნელოვნად განსხვავდება არცთუ ისე შორეული წარსულის საბანკო პრაქტიკისაგან. იგი ხასიათდება ბევრად უფრო ლიბერალური სქემით, რომლის დროსაც კლიენტს აქვს შესაძლებლობა, აირჩიოს საბანკო დაწესებულება, გახსნას ანგარიში რამდენიმე ბანკში. დაკრედიტების თანამედროვე პრაქტიკის თავისებურება ორგანიზაციული თვალსაზრისით ისაა, რომ იგი აგებულია არა ერთ შაბლონზე, არამედ ემყარება მსესხებლის მხრიდან არჩევანის მრავალფეროვნებას. მკაცრი საბანკო კონკურენციისა და ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის ზრდის ფონზე კომერციული ბანკების პოტენციური მსესხებლები თვითონ ირჩევენ, დაკრედიტების რომელი ფორმაა მათთვის ყველაზე ოპტიმალური.

13.2. კომერციული ბანკის საკრედიტო პოლიტიკა

კომერციული ბანკის საკრედიტო პოლიტიკა შეიძლება აღქმულ იქნეს ფართო და ვიწრო გაგებით. ფართო გაგებით **კომერციული ბანკის საკრედიტო პოლიტიკა** – ესაა საბანკო დაკრედიტების ბაზარზე მისი პრიორიტეტებისა და მიზნების, სტრატეგიისა და ტაქტიკის განსაზღვრა, ვიწრო გაგებით კი – ეს კონკრეტული კომერციული ბანკის შიდა ნორმატიული დოკუმენტია, რომელიც განსაზღვრავს საკრედიტო საქმიანობის ამოცანებს, მისი რეალიზაციის საშუალებებსა და მექანიზმებს, ასევე საკრედიტო პროცესის პრინციპებსა და წესს. გარდა ამისა, კომერციული ბანკის საკრედიტო პოლიტიკა, როგორც შიდა ნორმატიული დოკუმენტი, ქმნის კომერციული ბანკის საკრედიტო საქმიანობის ორგანიზების საფუძვლებს მისი სტრატეგიის შესაბამისად და წარმოადგენს დაკრედიტების პროცესის მარეგლამენტირებელი დოკუმენტების პაკეტის შემუშავების აუცილებელ პირობას. საკრედიტო პოლიტიკა აწესებს საკრედიტო საქმიანობის ფილოსოფიურ საფუძვლებსა და „თამაშის წესებს“, ხოლო საკრედიტო საქმიანობის დანარჩენი მარეგლამენტირებელი დოკუმენტები – მისი რეალიზაციის პრაქტიკულ მექანიზმებს.

კომერციული ბანკის საკრედიტო პოლიტიკის მნიშვნელობას ისიც წარმოაჩენს, რომ, როგორც წესი, მას შეიმუშავებს უმაღლესი მენეჯმენტი, აღმასრულებელი ორგანო (დირექტორატი) ან საკრედიტო კომიტეტი და ამტკიცებს სამეთვალყურეო საბჭო. იერარქიული ვერტიკალით, საკრედიტო პოლიტიკის დამტკიცებით კომერციული ბანკის სამეთვალყურეო საბჭო აღმასრულებელ ორგანოს უწესებს და უმტკიცებს დაკრედიტების სტანდარტებსა და კრიტერიუმებს, რომლებითაც უნდა ხელმძღვანელობდნენ ბანკის თანამშრომლები, ასევე განსაზღვრავს სტრატეგიული გადაწყვეტილების მიმღები პირების უფლებამოსილებებსა და საკრედიტო საქმიანობის ხარისხის, მისი რისკების მართვის კონტროლს.

შეიძლება ითქვას, კომერციული ბანკის საკრედიტო პოლიტიკა – ესაა მისი საკრედიტო სტრატეგიისა და ტაქტიკის ერთობლიობა. ამასთან, თუკი სტრატეგია განსაზღვრავს კომერციული ბანკის ძირითად პრინციპებს, პრიორიტეტებსა და მიზნებს საკრედიტო ბაზარზე, ტაქტიკა – ბანკის მიერ თავისი მიზნების რეალიზაციისათვის საკრედიტო გარიგებათა განხორციელებისას გამოყე-

ნებულ კონკრეტულ ფინანსურ ინსტრუმენტებს, საკრედიტო პროცესის, მათ შორის, კონტროლის, ორგანიზების წესს.

ამასთან, აღსანიშნავია, რომ კომერციული ბანკის საკრედიტო პოლიტიკის შემუშავებასა და მის ცვლილებებზე გავლენას ახდენს მრავალი ფაქტორი, რომლებიც შეიძლება დავაჯგუფოთ მაკროფაქტორებად და მიკროფაქტორებად.

საკრედიტო პოლიტიკაზე მოქმედი **მაკროფაქტორები** – ესაა ის ფაქტორები, რომლებზედაც კომერციულ ბანკს გავლენის მოხდენა არ შეუძლია:

- მსოფლიო ფინანსურ ბაზრებზე არსებული მდგომარეობა და მისი განვითარების ტენდენციები;
- მაკროეკონომიკური სიტუაცია ქვეყანაში და მისი განვითარების ტენდენციები;
- ქვეყნის ფულადი ბაზრის მიმდინარე მდგომარეობა და განვითარების ტენდენციები;
- კონკურენტი კომერციული ბანკების საკრედიტო პოლიტიკა.

საკრედიტო პოლიტიკაზე მოქმედი **მიკროფაქტორები** – ესაა ის ფაქტორები, რომლებზეც კომერციულ ბანკს უშუალო გავლენის მოხდენა შეუძლია, რაც მას საშუალებას აძლევს სრულყოს და დახვეწოს თავისი საკრედიტო პოლიტიკა:

- ბანკის საფილიალო ქსელის სიდიდე;
- ბანკის პერსონალის კვალიფიკაცია;
- პერსონალის უზრუნველყოფა შესაბამისი ტექნოლოგიური და ინფორმაციული საშუალებებით;
- ბანკის საპროცენტო პოლიტიკა;
- ბანკის რესურსული უზრუნველყოფა.

განვიხილოთ კომერციული ბანკის ტიპური საკრედიტო პოლიტიკა და მისი ელემენტები. რა თქმა უნდა, ქვემოთ წარმოდგენილი საკრედიტო პოლიტიკის სტრუქტურა პირობითია და იგი მაგალითის სახით გვაქვს მოყვანილი, მაგრამ მისი ძირითადი დებულებები, როგორც წესი, შედის ნებისმიერი კომერციული ბანკის საკრედიტო პოლიტიკაში.

I. შესავალი

დოკუმენტის შესავალში საუბარია ბანკის საკრედიტო პოლიტიკაზე, ზოგადად, მის მნიშვნელობაზე, მისი შექმნის საკანონმდებლო საფუძველზე, ვის მიერაა შექმნილი და ვინ ამტკიცებს მას.

II. საკრედიტო პოლიტიკის პრიორიტეტები, მიზნები და ამოცანები

საკრედიტო პოლიტიკის პრიორიტეტები, მიზნები და ამოცანები ასახავენ ბანკის აქციონერთა და მენეჯმენტის სურვილს, მისი სტრატეგიიდან გამომდინარე, მიაწოდოს კლიენტებს მაღალი ხარისხის საკრედიტო პროდუქტების ფართო სპექტრი, შექმნას ჯანსაღი საკრედიტო პორტფელი, მოახდინოს შემოსავლების მაქსიმალიზაცია, უზრუნველყოს კონკურენტული უპირატესობის მოპოვება ბაზარზე და სხვ. საკრედიტო პოლიტიკის ამ ნაწილში აგრეთვე შეძლება ნაჩვენები იყოს ეკონომიკის სამიზნე დარგები, სამიზნე რეგიონები, დაფინანსების წყაროები და ა.შ.

III. ბანკის საკრედიტო სტრატეგიის ძირითადი მიმართულებები

ეს თავი წარმოადგენს კომერციული ბანკის საკრედიტო პოლიტიკის ერთ-

ერთ მთავარ ნაწილს, რომელშიც ხდება მისი ძირითადი სტრატეგიული მიმართულებების დემონსტრირება. აქ ჩამოყალიბებული და განსაზღვრულია:

- ბანკის სტრატეგია ბიზნესმიმართულებების მიხედვით – კორპორაციული, საშუალო, მცირე, საცალო, საინვესტიციო დაკრედიტება;
- საკრედიტო პროდუქტები;
- საქმიანობის ის სახეობები, რომელთაც არ აკრედიტებს ბანკი;
- მსესხებლების ამორჩევის ძირითადი პრინციპები;
- მიზნობრივი ჯგუფები და პრიორიტეტული მსესხებლები.

დაკრედიტების ბიზნესმიმართულებების ამორჩევა ხდება საკრედიტო პოლიტიკის მიზნებიდან გამომდინარე, იგი წარმოადგენს კომერციული ბანკის გრძელვადიანი სტრატეგიის ნაწილს.

IV. ბანკის საკრედიტო პორტფელის სტრუქტურის შეზღუდვა

საკრედიტო პოლიტიკის ამ ნაწილში ხდება კომერციული ბანკის საკრედიტო პორტფელის სტრუქტურის შეზღუდვა, დივერსიფიკაციის სურვილიდან გამომდინარე. შეზღუდვა შეიძლება დაწესდეს სხვადასხვა მიმართულების მიხედვით, მაგალითად, ეს შეიძლება იყოს საკრედიტო პორტფელის სტრუქტურა:

- ეკონომიკის დარგების მიხედვით;
- ვალუტების მიხედვით;
- ვადიანობის მიხედვით;
- ბიზნესმიმართულებების მიხედვით;
- პროდუქტების მიხედვით;
- უზრუნველყოფის მიხედვით;
- კრედიტის მოცულობის მიხედვით.

საკრედიტო პოლიტიკაში თითოეული ამ პოზიციის მიხედვით შეიძლება არსებობდეს პირდაპირი რაოდენობრივი (მოცულობითი) ან სტრუქტურული (პროცენტული) ლიმიტები. მაგალითად, საკრედიტო პოლიტიკა შეიძლება აწესებდეს ერთ მსესხებელზე გაცემული კრედიტის მაქსიმალურ ოდენობას, რომელიც არ უნდა იყოს 5 მლნ ლარზე მეტი, მშენებლობის დაფინანსებისათვის გაცემული კრედიტების საერთო მოცულობა არ უნდა იყოს მთლიანი საკრედიტო პორტფელის 15%-ზე მეტი ან საბლანკო (არაუზრუნველყოფილი) კრედიტების მაქსიმალური ხვედრითი წილი არ უნდა იყოს საცალო კრედიტების არა უმეტეს 20%-ისა და ა.შ.

V. უფლებამოსილებების განაწილება და დელეგირება

ამ ნაწილში იკვეთება ისეთი საკითხები, როგორებიცაა – საკრედიტო გადანყვეტილებების კოლეგიალობა და კოლეგიალური ორგანოების იერარქიული სტრუქტურა. ამ სტრუქტურის სათავეში დგას ბანკის სამეთვალყურეო საბჭო, რომელიც ამტკიცებს ბანკის საკრედიტო პოლიტიკას, პერიოდულად ისმენს ანგარიშს საკრედიტო სტრატეგიის შესრულების მიმდინარეობის შესახებ. სამეთვალყურეო საბჭოს პრეროგატივაში შედის ასევე ბანკის ადმინისტრატორებისათვის კრედიტების დამტკიცება.

სამეთვალყურეო საბჭოს შემდეგ იერარქიულ საფეხურზე დგას დირექტორატი, რომელიც შეიმუშავებს საკრედიტო პოლიტიკას და პასუხისმგებელია მისი დაცვისა და შესრულებისათვის. დირექტორატი მართავს საკრედიტო პროცესებს, უზრუნველყოფს საკრედიტო რისკის მისაღებ დონეს და ახდენს

უფლებამოსილებათა დელეგირებას ფილიალებისა და კოლექციალური ორგანოებისათვის ლიმიტების დაწესებით. ბანკში, მისი სიდიდიდან გამომდინარე, შეიძლება არსებობდეს რამდენიმე საკრედიტო კოლექციალური ორგანო – საკრედიტო კომიტეტი:

- დიდი საკრედიტო კომიტეტი – იხილავს მსხვილ საკრედიტო პროექტებს;
- მცირე საკრედიტო კომიტეტი – იხილავს საშუალო საკრედიტო პროექტებს;
- ფილიალის საკრედიტო კომიტეტი – იხილავს მცირე საკრედიტო პროექტებს.

უფლებამოსილებათა მსგავსი დელეგირება ხელს უწყობს საკრედიტო გადაწყვეტილებების ოპერატიულობას, მსესხებლებისათვის მაქსიმალური კომფორტის შექმნას, საკრედიტო პორტფელის სწრაფ ზრდასა და კონკურენტული უპირატესობის მოპოვებას. აღნიშნული განსაკუთრებით აქტუალურია მსხვილი კომერციული ბანკებისათვის ფილიალების ფართო ქსელით, სადაც შეუძლებელი იქნებოდა ერთ საკრედიტო კომიტეტს განეხილა ყველა საკრედიტო განაცხადი და მიეღო შესაბამისი გადაწყვეტილება.

VI. დაკრედიტების პროცესი

ეს თავი ეხება საკრედიტო მიმართულების ყველაზე დინამიკურ ნაწილს – დაკრედიტების პროცესს. საკრედიტო პოლიტიკაში ჩამოყალიბებულია დაკრედიტების პროცესის ძირითადი ეტაპები, თითოეული მათგანის მიზანი და მნიშვნელობა.

VII. კრედიტის უზრუნველყოფა

საკრედიტო პოლიტიკის ამ ნაწილში აღწერილია კომერციული ბანკის პოლიტიკა მის მიერ გაცემული კრედიტების უზრუნველყოფის საკითხში. საუბარია ბანკის მოთხოვნებზე კრედიტის უზრუნველყოფისადმი და მის იმ სახეობებზე, რომელთაც ენიჭებათ უპირატესობა შეფასების მეთოდებსა და კრიტერიუმებზე.

VIII. რისკმენეჯმენტის როლი ბანკის საკრედიტო რისკების მართვაში

კომერციული ბანკის საკრედიტო პოლიტიკის ამ ნაწილში ყურადღება მახვილდება ბანკის რისკების მართვის უმნიშვნელოვანეს როლზე საკრედიტო სტრატეგიის აღსრულებაში. ეს არის საკრედიტო პოლიტიკის ერთ-ერთი საკვანძო ნაწილი და მისი მნიშვნელობა ბოლო წლებში სულ უფრო იზრდება. საკრედიტო პოლიტიკაში ჩამოყალიბებული უნდა იყოს რისკმენეჯმენტის როლი და ფუნდამენტური მექანიზმები საკრედიტო რისკების იდენტიფიკაციის, შეფასებისა და კონტროლის საქმეში. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა ეთმობოდეს კონტროლის მექანიზმებს საკრედიტო პროცესის სხვადასხვა ეტაპზე.

როგორც ზემოთ აღინიშნა, საკრედიტო პოლიტიკის წარმოდგენილი სტრუქტურა არის ტიპური მაგალითი და კონკრეტული ბანკის შემთხვევაში იგი შეიძლება განსხვავებული იყოს. შეიძლება სახეზე გვქონდეს სხვა თანმიმდევრობა ან დამატებული იყოს რამდენიმე თავი, მაგალითად, საკადრო და ტექნოლოგიური საკითხები, ფასწარმოქმნის პრინციპები და სხვ. მაგრამ ყველა ბანკის საკრედიტო პოლიტიკისათვის საერთო არის ის, რომ იგი უნდა შეესაბამებოდეს არსებულ საბაზრო სიტუაციას და ხელს უნდა უწყობდეს იმ მექანიზმების ჩამოყალიბებასა და ნორმალურად ფუნქციონირებას, რომლებიც

უზრუნველყოფენ საკრედიტო პორტფელის საიმედოობას, სიჯანსაღესა და შემოსავლიანობას.

საბოლოოდ, კიდევ ერთხელ უნდა აღინიშნოს, რომ საკრედიტო პოლიტიკა არის ის ფუნდამენტი, რომლის საფუძველზეც კომერციულ ბანკში იქმნება სახელმძღვანელოები, პროცედურები და სხვა მარეგლამენტირებელი დოკუმენტები საკრედიტო საქმიანობის ყველა ეტაპისა და პროცესისათვის.

13.3. კრედიტის უზრუნველყოფის ფორმები

ფაქტობრივად, ყველაზე სერიოზული პრობლემა, რომელთანაც კომერციულ ბანკებს აქვთ საქმე, არის მსესხებლის მხრიდან აღებული ვალდებულებების შეუსრულებლობის რისკი. ცხადია, ბანკის მენეჯმენტი ცდილობს მოახდინოს აღნიშნული რისკის მინიმიზაცია და ამ მიმართულებით ყველაზე ეფექტიანია კრედიტის დაფარვის უზრუნველყოფის სხვადასხვა ფორმის გამოყენება.

კრედიტის სრულად დაფარვის უზრუნველყოფა – ესაა კომერციული ბანკის რთული მიზანმიმართული საქმიანობა, რომელიც მოიცავს ეკონომიკურ, ორგანიზაციულ და სამართლებრივ ღონისძიებებს და ქმნის მსესხებლის მხრიდან აღებული ვალდებულებების ჯეროვნად შესრულების საფუძველს.

საბანკო საქმის მთელი ისტორიის გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ მსესხებლის მხრიდან კრედიტის დროულად და სრულად დაფარვის ვალდებულების აღება კონტრაქტზე ხელის მოწერით არ ნიშნავს მისი დაბრუნების გარანტირებას. არ არსებობს ისეთი მსესხებელი, რომელიც წარმატებული და ფინანსურად მდგარდი მდგომარეობის მიუხედავად, მეტ-ნაკლები ხარისხით არ იყოს დაკავშირებული რისკთან, მით უმეტეს, გრძელვადიან პერსპექტივაში. მართალია, მსესხებლის კრედიტუნარიანობის შეფასებით შესაძლებელია ამ რისკის მინიმიზაცია, მაგრამ მისი საერთოდ გამორიცხვა შეუძლებელია.

აქედან გამომდინარე, კრედიტის გაცემის შესახებ გადაწყვეტილების მიღებამდე ბანკი ცდილობს განსაზღვროს გაცემული ფინანსური რესურსების დაფარვის წყაროები და მისი დროულად და სრულად დაბრუნების გარანტირების მექანიზმები. საბანკო პრაქტიკაში ცნობილია კრედიტის დაფარვის ორი წყარო: პირველადი და მეორადი.

კრედიტის დაფარვის პირველადი წყარო – ესაა ამონაგები პროდუქციის რეალიზაციიდან ან მომსახურების განევა იურიდიული პირის შემთხვევაში და ხელფასი და სხვა შემოსავლები – ფიზიკური პირის შემთხვევაში. საბანკო საქმის ოქროს წესია, რომ კრედიტი გაიცეს მხოლოდ მისი დაფარვის პირველადი წყაროს არსებობისა და მსესხებლის მხრიდან მათი დადასტურების შემთხვევაში. ამიტომ, მსესხებლის საკრედიტო განაცხადის შესწავლისას ყურადღება მახვილდება ფულადი ნაკადების ანალიზზე. თუკი კომერციულ ბანკს უჩნდება ეჭვი, მსესხებლის ფულადი ნაკადების პერსპექტივასთან, ანუ კრედიტის დაფარვის პირველად წყაროსთან დაკავშირებით, იგი უარს ამბობს მის დაფინანსებაზე.

კრედიტის დაფარვის პირველადი წყაროს არსებობისა და მისი დადასტურების შემთხვევაში კი, როგორც წესი, ბანკს შეუძლია მოითხოვოს მსესხე-